

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

# Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

[info@boomamsterdam.nl](mailto:info@boomamsterdam.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

## *De maatschappelijke onderneming [I]*

### Een economisch gedrocht

door *Jules Theeuwes*

De auteur is wetenschappelijk directeur bij SEO Economisch Onderzoek.

Er ligt een wetsvoorstel voor de Tweede Kamer voor de inrichting van een maatschappelijke onderneming. De maatschappelijke ondernemingsvorm is bedoeld voor instellingen die een maatschappelijke taak uitvoeren. Daarbij wordt in eerste instantie gedacht aan instellingen in het onderwijs, de zorg en bij huisvesting. Scholen, ziekenhuizen, zorginstellingen en woningcorporaties dus. Dat zijn vaak grote organisaties in termen van begroting en personeelsomvang. Maar elke instelling die een maatschappelijk belang behartigt en vindt dat de specifieke structuur van de maatschappelijke onderneming bij haar past kan deze adopteren. Gedacht wordt dan bijvoorbeeld, volgens de memorie van toelichting, aan beheersorganisaties voor het auteursrecht, goededoelenorganisaties, veerdiensten, instellingen voor jeugdbescherming en kansspelorganisaties. Hoewel ik mij nauwelijks kan voorstellen dat er een 'Holland Casino mo' komt, waarbij mo dan staat voor maatschappelijke onderneming.

De maatschappelijke onderneming heeft een bestuur en een raad van toezicht. Het bestuur bestuurt en de raad van toezicht benoemt het bestuur en houdt er toezicht op.

Tot zover weinig nieuws onder de zon. Wat de mo echter bijzonder maakt en waardoor het echt een maatschappelijke onderneming wordt en niet zomaar een gewone stichting of vereniging, zijn twee specifieke structurelementen: de belanghebbendenvertegenwoordiging en de winstbewijshouders. In die twee nieuwe elementen zitten ook de grootste zwakheden van deze nieuwe ondernemingsvorm.

\* \* \*

Ouders hebben belangen bij de school van hun kinderen, patiënten bij het ziekenhuis. Het bedrijfsleven heeft een relatie met het beroepsonderwijs. Iedereen die een directe relatie heeft met de mo kan in de belanghebbendenvertegenwoordiging worden opgenomen. Wie zich niet vertegenwoordigt voelt, kan naar de rechter stappen om dat alsnog te regelen. Het gevaar dreigt dat een eindeloze rij van belanghebbenden zich kan laten vertegenwoordigen. Deze vertegenwoordiging kan dan vervolgens per maatschappelijke onderneming in een schier eindeloze variatie worden vormgegeven. De belanghebbenden hebben meestal ook nog een achterban – denk aan patiëntenverenigingen, verenigingen voor huurdersbelangen en werkgeversorganisaties. De belanghebbendenvertegenwoordigers kunnen een commissaris voordragen voor de raad van toezicht. Essentieel is dat van

het bestuur, naast besturen, ook verwacht wordt dat het de verschillende belangen ‘verzoent’. Dat lijkt me een heidense klus. De belanghebbendenvertegenwoordiging in de maatschappelijke organisatie roept de sfeer op van de jaren zestig, toen iedereen over alles kon meepraten en meebeslissen. De memorie van toelichting stelt dat de transactiekosten van een mo door deze nieuwe juridische vormgeving zullen verminderen. Op basis hiervan kun je de conclusie trekken dat verwacht wordt dat de dienstverlening in de sectoren onderwijs, zorg en huisvesting efficiënter zal verlopen. Ik verwacht het tegenovergestelde. De belanghebbendenvertegenwoordiging maakt van de maatschappelijke onderneming een polderonderneming, met alle slechte eigenschappen die daarbij horen: trage, stroperige beslissingen op basis van compromissen waar niemand echt gelukkig van wordt.

\* \* \*

In schril contrast met de centrale rol die de belanghebbendenvertegenwoordiging krijgt toebedeeld, staat de ietwat ondergeschoven rol van de kapitaalverschaffers, eufemistisch ‘winstbewijshouders’ genoemd. De schrijvers van het wetsvoorstel worstelen met de vermenging van kapitaal en winst en maatschappelijk belang. Een onbegrijpelijke worsteling, want voor de realisatie van een maatschappelijk belang zijn financieringsmiddelen nodig en bij financiering hoort een normaal rendement en risico-opslag. Wat er over de kapitaalverschaffers in de memorie van toelichting staat, is dubbel. Men wil wel hun financiële middelen, maar hun ondertussen geen rechten geven in het bestuur en op een winstuitkering die daar in een gewone onderneming tegenover staan.

Private kapitaalverschaffers kunnen de koers van de maatschappelijke onderneming niet beslissend beïnvloeden. Houders

van winstbewijzen hebben recht op winst, maar het bestuur beslist over de winstuitkering. De winstbewijshouders kunnen een commissaris in de raad van toezicht voordragen. De memorie van toelichting geeft ruiterlijk toe dat hier een mogelijkheid wordt geboden die ‘wellicht minder interessant is voor grote institutionele beleggers; deze wensen doorgaans zeggenschap in de onderneming’. Waar op gemikt wordt zijn particuliere beleggers en beleggingsfondsen die niet geïnteresseerd zijn in rendement maar het maatschappelijk belang een warm hart toedragen. Financiële middelen zijn schaars, en ze worden verspild als ze worden ingezet op plekken waar ze geen normaal rendement opleveren – zoals bij de maatschappelijke onderneming.

\* \* \*

De maatschappelijke onderneming is een economisch gedrocht. Ze wordt opgezadeld met een bestuursvorm waarin niet helder is wie bestuurt. Er wordt nonchalant omgegaan met de rol van de kapitaalverschaffers. Mijn angstbeeld is dat deze sectoren straks worden opgezadeld met een hybride ondernemingsvorm waarin iedereen het voor het zeggen heeft en het maatschappelijk belang niet efficiënt wordt gediend. Bovendien vrees ik dat het voornemen om een maatschappelijke ondernemingsvorm in te richten de weg afsnijdt naar privatisering in de toekomst. Het is mij bekend dat marktwerking politiek niet populair is in de huidige politieke constellatie, maar dat betekent niet dat dit in de toekomst niet weer anders kan worden. De sectoren waarvoor de mo is bedoeld, zijn bij uitstek sectoren waar al marktpartijen aan het werk zijn (onderwijs, gezondheidszorg en de woningmarkt) en waarvan ik eerder verwacht dat het private aandeel in de toekomst zal groeien. De maatschappelijke onderneming doorkruist die route.